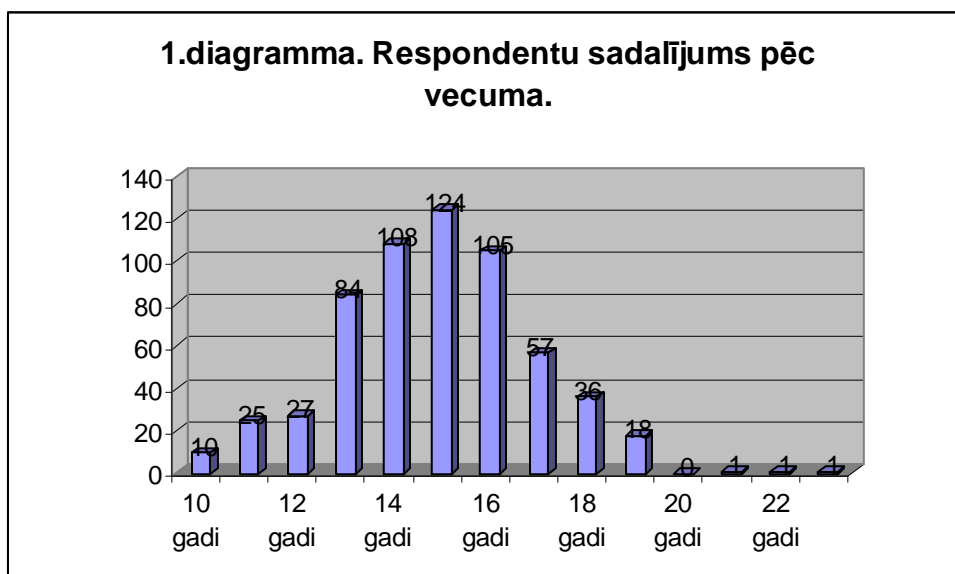

BĒRNU UN PUSAUDŽU UZTICĪBAS TĀLRUŅA 116111 APTAUJAS PAR INTERNETA DROŠĪBU REZULTĀTU ANALĪZE

Lai noskaidrotu bērnu un jauniešu priekšstatus par Interneta drošību (turpmāk tekstā UT) tika izveidota aptauja ar septiņiem jautājumiem (vienu atvērtu un sešiem slēgtiem). Aptauja tika veikta šī gada aprīļa un maija mēnešos, aptaujājot bērnus un jauniešus (303 meitenes un 294 puisi) dažādās Latvijas mācību iestādēs. Kopumā tika apkopotas 597 anketas:

- Rīgas pilsētā (136 anketas, Rīgas Juglas vidusskola),
- Valmieras pilsētā un novadā (46 anketas),
- Rēzeknes pilsētā un novadā (51 anketa, Tiskādu sanatorijas internātpamatskola),
- Daugavpils pilsētā un novadā (86 anketas, Krāslavas pamatskola, Silenes pamatskola, Salienas vidusskola, Antūžu speciālā internātpamatskola),
- Krustpils novadā (11 anketas),
- Bauskas novadā (128 anketas),
- Liepājas pilsētā (129 anketas).

1.diagrammā attēlots aptaujas dalībnieku iedalījums pēc vecuma. Redzams, ka vairākums respondentu ir vecumā no 13 līdz 17 gadiem, kas atbilst pusaudžu un agrīnās jaunības vecuma posmam.

1. jautājums. Kā tev šķiet, kādu kaitējumu var nodarīt neapdomīga interneta lietošana?

Pirmais jautājums tika izvirzīts, lai noskaidrotu bērnu un jauniešu priekšstatus par to, kādos gadījumos interneta lietošana var izrādīties problemātiska. Viena daļa respondentu šī jautājuma ailīti atstāja neaizpildītu, kā arī bija tādi respondenti, kuri norādīja, ka „nezin” kādu kaitējumu var nodarīt neapdomīga interneta lietošana. Tomēr, aptuveni 75% aptaujāto izteica savu viedokli.

Respondentu visbiežāk norādītās atbildes par to, kādu kaitējumu var nodarīt neapdomīga interneta lietošana:

- Datora un interneta atkarība.
- Iepazīšanās un aicinājumi satikties no nepazīstamu cilvēku (svešinieku) puses. Šajā sakarībā, respondenti svešiniekus iztēlojas, kā pedofilus, maniiskus un noziedzniekus, kuri varot nolaupīt, seksuāli izmantot, aplaupīt mājokli, nogalināt vai kā citādi nodarīt pāri bērnam.
- Personisko datu un konfidencialas informācijas pieejamība citiem lietotājiem. Šeit respondenti rakstīja, gan par paviršu izturēšanos pret savu e-pastu un profilu parolēm, gan personas koda, dzīves vietas adreses vai fotogrāfiju publiskošanu, kas varot novest pie materiāliem zaudējumiem (mājokļu zādzībām), pazemojumiem, aizvainojumiem, emocionālas un fiziskas vardarbības. Būtiski atzīmēt, ka 32% respondentu minēja, ka ir saskārušies ar aizvainojumu vai pazemojumu no citu lietotāju puses (*skat. 3.diagrammu*). Savukārt, 23% aptaujāto ir nācies pieredzēt to, ka viņu personiskais e-pasts vai „profils” ir bijis uzlauzts (*skat. 5.diagrammu*).
- Veselības problēmas, t.i., redzes pasliktināšanās un galvas sāpes.
- Dažādi datorvīrusi, „spami” un pornogrāfiska rakstura reklāmas, kas varot kaitēt datoram un novest pie neplānotiem finansiāliem izdevumiem. Būtiski atzīmēt, ka tieši „datorvīrusi” bija visbiežāk norādītā atbilde puīšu vidū salīdzinājumā ar meitenēm, kuru atbildēs dominēja personiskā drošība (satikšanās ar nepazīstamiem cilvēkiem). Kāds respondents uzsvēra, ka „brīnumi, kādi pēkšņi izlecot uz datora ekrāna varot ne tikai pamatīgi nobiedēt, bet arī izsaukt sirdslēkmi”.
- Dzīves kvalitātes pasliktināšanās, izmaiņas vērtību sistēmā, uzvedībā un attieksmē, t.i., „izolētība, vientulība, draugu sarukums, attiecību

pasliktināšanās ar vecākiem, skolas neapmeklēšana, interešu zudums, agresivitāte, nervozitāte, stress, pašnāvība” u.c.

- Materiālie zaudējumi vecākiem, ja bērns neapdomīgi izmanto dažādus servisu un maksas pakalpojumus.
- Dažādas mājas lapas, kuru saturs bērniem neesot piemērots.
- Vardarbīgi videoklipi un spēles, kur notiek šaušana un nogalināšana.

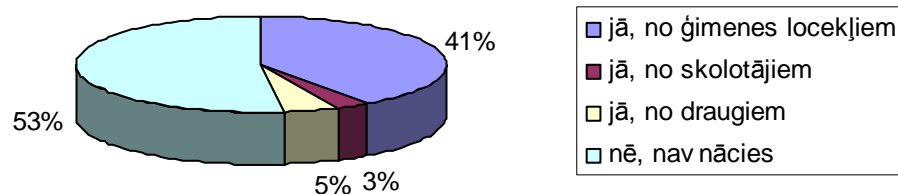
2. jautājums. Vai tev ir nācies saņemt aizrādījumu par to, ka pārāk daudz laika pavadi internetā?

Otrais jautājums tika izvirzīts, lai noskaidrotu ikdienā tuvāko cilvēku vērtējumu un attieksmi pret pārmērīgu interneta lietošanu, jo tieši tuvinieki (ģimenes locekļi, draugi un pedagogi) ir tie, kuri pirmie pamana un pauž savas bažas, aizrādot par pārmērīgu interneta lietošanu. Par šādu uzvedību liecina bērna emocionālais stāvoklis un izmaiņas brīvā laika pavadīšanā, tāpat arī bieži nākas vērot sekmju pasliktināšanos.

Gandrīz puse no visiem aptaujātajiem respondentiem (41% no ģimenes locekļiem, 5% no draugiem un 3% no skolotājiem) norādīja, ka ir saņēmuši aizrādījumus par to, ka pārāk daudz laika pavadot pie interneta (*skat. 2.diagrammā*). Šodienas jauniešiem interneta lietošana ir kļuvusi par zināmu vērtību, sevišķi to vidū, kuri jau kopš dzimšanas auguši klāt esot internetam. Lietot internetu ir prestiži, mūsdienīgi un, tas savā veidā pat parāda jauniešu piederību noteiktai grupai, kurā šādas prasmes ir vērtība. Komunicēšana internetā vairo jauniešu pašapziņu, ļauj ieņemt pievilcīgu sociālo lomu, būt kopā ar draugiem un vienlaicīgi atrasties vecāku redzeslokā.

Lai nu kā, 53% respondentu norādīja, ka viņiem neesot nācies saņemt aizrādījumus par to, kā būtu pārāk daudz laika pavadījuši internetā.

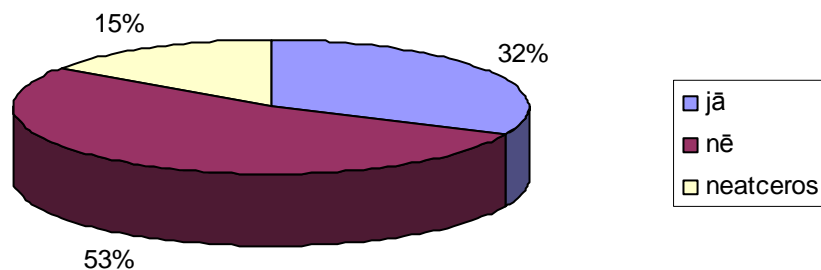
2.diagramma. Vai tev ir nācies saņemt aizrādījumu par to, ka pārāk daudz laika pavadi internetā?

3. jautājums. Vai lietojot internetu tev ir nācies saskarties ar aizvainojumu vai pazemojumu no citu lietotāju puses?

Šodien aizvien biežāk, gan no satrauktiem bērnu vecākiem, gan no mēdijiem nākas dzirdēt par to, kā pieaug emocionālā vardarbība internetā. Bieži vien, šādi cilvēki izmanto internetu, lai izdzīvotu kādu nepatīkamu vajadzību vai emociju, ar mērķi nodarīt pāri citam cilvēkam. Aptaujas rezultāti uz trešo jautājumu (*skat. 3.diagrammu*) parāda, ka 32% aptaujāto respondentu ir nācies saskarties ar aizvainojumu vai pazemojumu no citu lietotāju puses.

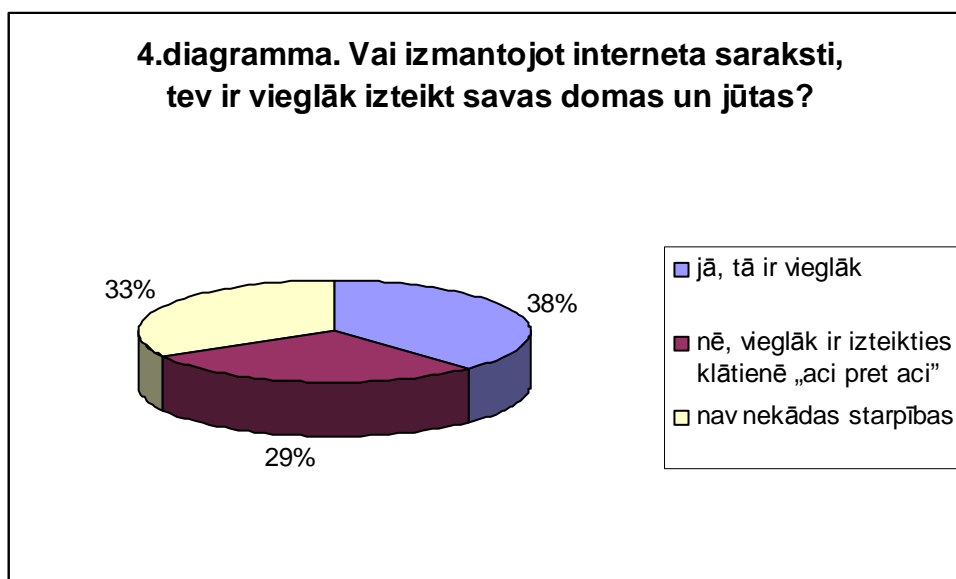
3.diagramma. Vai lietojot internetu tev ir nācies saskarties ar aizvainojumu vai pazemojumu no citu lietotāju puses?

4. jautājums. Vai izmantojot interneta saraksti, tev ir vieglāk izteikt savas domas un jūtas?

Pusaudžu pievēršanās un bieži vien pārmērīgā aizraušanās ar interneta aktivitātēm ir lielā mērā saistāmas ar vecumposma psihiskās attīstības īpatnībām. Interneta komunikācijā ir iespējams mazināt to spriedzi un satraukumu, kas var rasties tiešā kontaktā „aci pret aci” ar partneri, tādā veidā izvairoties no kauna un nedrošības sajūtām. Vecāki bieži vien raizējas par to, ka viņu bērni daudz laika pavada sarakstoties vai „čatojot” internetā, taču šādu komunikācijas iespēju (sociālo komunikāciju tīkli, e-pasts, ziņapmaiņas programmatūras „skype”) izmantošana pusaudžiem var būt noderīga, ļaujot risināt dažādas problēmsituācijas un tikt galā ar personiskajām jūtām un emocijām. No vienas puses komunicēšana kibertelpā papildina savstarpējās attiecības, taču no otras puses var pasliktināt sociālos kontaktus reālajā dzīvē.

Vairums aptaujāto jeb 38% respondentu atzīmēja, ka interneta sarakstē ir vieglāk izteikt savas domas un jūtas nekā klātienē „aci pret aci” - 29% (skat. 4.diagrammu). Savukārt 33% respondentu uzskatot, ka viņiem neesot nekādas starpības, vai komunicēt tiešsaistē vai klātienē.

5. jautājums. Ar ko no zemāk minētā tu esi saskāries/usies izmantojot internetu?

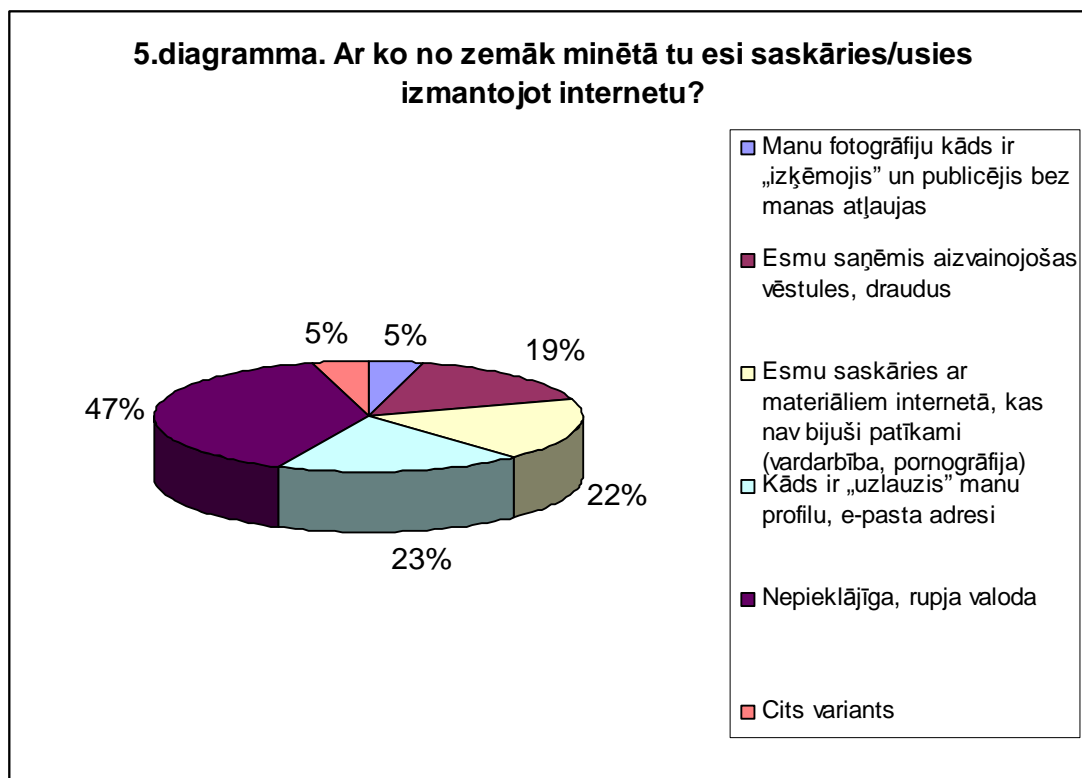
Mūsdienās internets ir neaizstājams informācijas avots un tā lietošana paver plašas iespējas to izmantot dažādu vajadzību apmierināšanā, kas savā veidā ļauj to salīdzināt ar „interneta demokrātiju” jeb mūsdienīgu un darboties spējīgu anarhiju. Aktivitātes internetā piedāvā cilvēkiem iespēju izdzīvot dažādas sociālo kontaktu formas bez reālas sociālas klātbūtnes. Viena daļa interneta lietotāju to izmanto, lai

labāk sevi saprastu, lai izzinātu savu individualitāti, iesaistoties kontaktos ar citām individualitātēm, bet ir arī tādi, kuri izmanto šo vidi, lai izdzīvotu savas fantāzijas, frustrāciju un satraukumu, kā arī vēlmes, kas ir šo fantāziju pamatā. Tāpēc tika izvirzīts jautājums (*skat. 5.diagrammu*), lai noskaidrotu ar kādām problēmām bērni un jaunieši visbiežāk saskaras, izmantojot internetu. 47% respondentu norādīja, ka ir saskārušies ar nepieklājīgu un rupju valodu, 23% respondentu ir bijis uzlauzts „profils” vai e-pasts, 22% respondentu ir saskārušies internetā ar nepatīkamiem materiāliem, savukārt 19% respondentu atzīmēja, ka ir saņēmuši aizvainojošas vēstules vai draudus no citiem lietotājiem. Nedaudz mazāks skaits jeb 5% respondentu atzīmēja, ka viņu internetā izvietotās fotogrāfijas kāds ir „izķēmojis” un publicējis bez atļaujas. 5% respondentu norādīja citu variantu jeb problēmas ar kādām nācies saskarties internetā, piemēram:

- uzmākšanās,
- rupji komentāri foto albūmos,
- viltus profilu izveidošana
- apkaunojums, pazemojums,
- vīrusi, spami, kaitinošas reklāmas.

Būtiski atzīmēt, ka tikai 5% respondentu norādīja, ka neesot saskārušies ar kādu no minētajām problēmām interneta vidē. 26% respondentu norādīja divus vai vairākus atbilžu variantus uz šo jautājumu.

5.diagramma. Ar ko no zemāk minētā tu esi saskāries/usies izmantojot internetu?

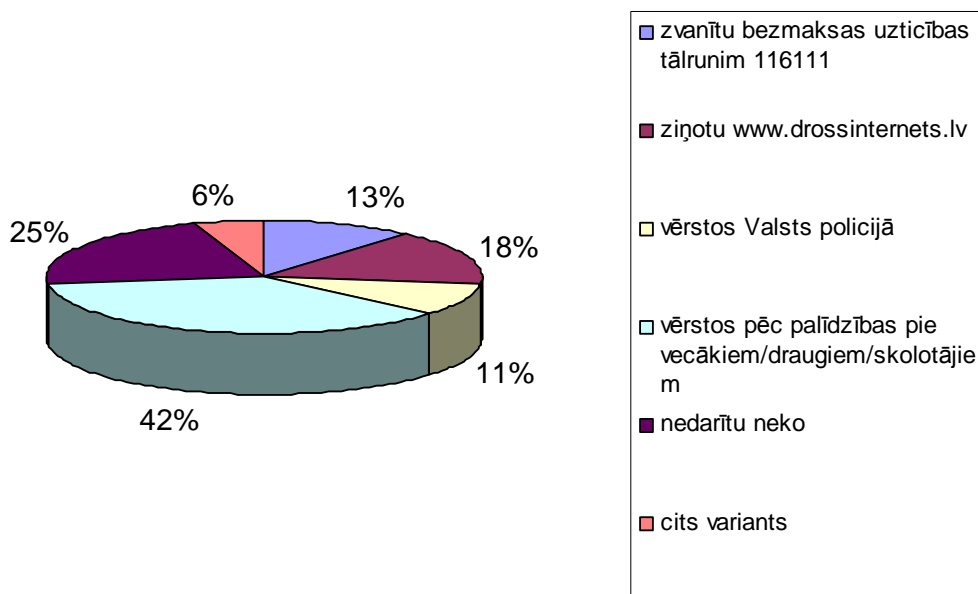
6. jautājums. Kur tu vērstos, ja internetā saskartos ar kādām problēmām?

Sestais jautājums tika izvirzīts, lai noskaidrotu, kur bērni un jaunieši vērstos, ja internetā saskartos ar kādām problēmām. 42% aptaujāto respondentu norādīja, ka vērstos pēc palīdzības pie vecākiem, draugiem vai pedagogiem, 18% respondentu ziņotu www.drossinternets.lv, 13% respondentu zvanītu Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunim 116111, bet 11% respondentu atzīmēja, ka vērstos valsts policijā, savukārt 6% respondentu norādīja citu variantu! Respondenti norādīja tādas atbildes, kā:

- ja rastos problēmas, tad pats tiktu galā;
- vērstos pie datora speciālista vai attiecīgās adreses administratora;
- vērstos pēc palīdzības pie draugiem;
- ignorētu pāri darītāju;
- palīdzību meklētu atkarībā no tā, kāda notikusi problēma u.tml.

Viena ceturtda daļa bērnu un jauniešu jeb 25% respondentu atzīmēja, ka nedarītu neko, ja internetā saskartos ar kādām problēmām.

6.diagramma. Kur tu vērstos, ja internetā saskartos ar kādām problēmām?

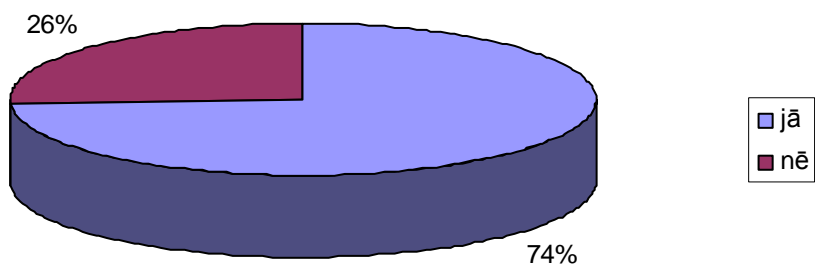

7. jautājums. Vai tu gribētu, lai ar Uzticības tālruni būtu iespējams sazināties „čatojot” internetā?

Mūsdienu cilvēku dzīve bez interneta šodien ir grūti iedomājama. Dažādas socioloģiskās aptaujas un pētījumi parāda, ka datoru un internetu bērni sāk lietot aizvien jaunākā vecumā. Pusaudži un jaunieši lielu daļu savu emociju un jūtu pārnes uz kibertelpu, kur e-komunikācija savstarpējo attiecību veidošanā ir pašsaprotama. Paši pusaudži un jaunieši par to saka, ka „tā esot vieglāk, vienkāršāk un pat intīmāk”. Vairākās pasaules valstīs līdzīgi, kā uzticības tālrunis tiek piedāvāts uzticības „čats”, kur bērni sarunājas ar konsultantiem izmantojot tiešsaistes saraksti. Tāpēc tika izvirzīts jautājums, lai noskaidrotu bērnu un jauniešu viedokli par to, vai viņi gribētu, lai ar Uzticības tālruni būtu iespējams sazināties „čatojot” internetā. Pārlicinoši lielākais vairākums jeb 74% respondentu norādīja, ka gribētu šādu iespēju.

Ar šī jautājuma palīdzību tika noskaidrots, ka bērni un jaunieši gribētu, lai ar Uzticības tālruni būtu iespējams sazināties ar „čata” starpniecību, bet netika pētīta bērnu un jauniešu reālā gatavība un spēja uzticēties un atklāti dalīties par sev svarīgiem jautājumiem izmantojot tiešsaistes saraksti, t.i., „čatu”.

7.diagramma. Vai tu gribētu, lai ar Uzticības tālruni būtu iespējams sazināties „čatojot” internetā?

SECINĀJUMI

- Apkopojot Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa aptaujas rezultātus par Interneta drošību var secināt, ka bērnu un jauniešu priekšstati par to, kādu kaitējumu var radīt neapdomīga interneta lietošana ir adekvāti, taču atkarīgi no katra individuālās pieredzes. Šajā gadījumā kaitējums, ko var radīt neapdomīga interneta lietošana, kādam raisa pārdomas par personisko drošību vai atkarību, turklāt citu biedē tehniskas problēmas vai materiālie zaudējumi.
- Dažāda veida tehniskas problēmas (datorvīrusi, datu pazaudēšana un „spami”) jeb datora aizsardzība saistībā ar neapdomīgu interneta lietošanu bija visvairāk sastopamākā atbilde puīšu vidū salīdzinājumā ar meitenēm, kuru atbildēs vairumā dominēja personiskā drošība jeb sevis aizsargāšana tiešsaistē (piesardzība attiecībā uz personisko informāciju, negodīgums e-komunikācijā un izvairīšanās no satikšanās ar nepazīstamiem cilvēkiem).
- Gandrīz pusei bērnu un jauniešu jeb 49% aptaujāto respondentu ir nācies saņemt aizrādījumus no ģimenes locekļiem, draugiem vai pedagogiem par to, ka pārāk daudz laika pavadot pie interneta.
- Aptaujas rezultāti parāda, ka visai sastopami bērnu un jauniešu vidē ir kiberiebiedēšana, kiber-bulings un personiskās informācijas ļaunprātīgu izmantošanu. 32% aptaujāto bērnu un jauniešu atzina, ka interneta vidē ir saskārušies ar aizvainojumu vai pazemojumu no citu lietotāju puses, 23% bērnu un jauniešu ir nācies piedzīvot sava e-pasta vai profila uzlaušanu un ļaunprātīgu izmantošanu, savukārt 19% bērnu un jauniešu norādīja, ka ir saskārušies ar draudiem un saņēmuši aizvainojoša rakstura vēstules.
- Par to, kur meklēt palīdzību gadījumos, ja internetā saskartos ar kādām problēmām, lielākais vairums bērnu un jauniešu jeb 42% aptaujāto respondentu palīdzības jautājumos konsultētos ar vecākiem, draugiem vai skolotājiem. 18% bērnu un jauniešu vērstos www.dorssinternets.lv, bet 13% zvanītu Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunim. Savukārt, 25% norādīja, ka nedarītu neko!
- Pārliecinošs vairākums jeb 74% aptaujāto bērnu un jauniešu gribētu, lai ar Bērnu un pusaudžu uzticības tālruni varētu sazināties izmantojot „čata” starpniecību. Tas parāda, ka jauno tehnoloģiju komunikācijas iespējas ieņem nozīmīgu lomu bērnu un jauniešu ikdienā arī palīdzības saņemšanas vajadzībām. Kā nekā internets ir daļa no bērnu un jauniešu sociālās dzīves, kur viņi „satiekas” ar draugiem, pavada

zināmu daļu brīvā laiku tiešsaistē, meklē informāciju, kas nepieciešama mācībām vai izklaidei. Vecākiem, iespējams, ir ļoti grūti izsekot bērnu aktivitātēm tiešsaistē. Bērniem un pusaudžiem patīk riskēt un pārbaudīt savas spējas, tāpēc tehniskie ierobežojumi un aizliegumi, iespējams, nav efektīvākais veids, kā uzlabot viņu drošību tiešsaistē.